

Lasten ja nuorten kielellinen erityisvaikeus

(Specific language impairment, SLI)

Kielellisessä erityisvaikeudessa (aiemmin dysfasia) lapsen puheen ja kielen kehitys viivästyy tai etenee poikkeavasti. Lapsen kielellinen oppiminen ja toimintakyky eivät kehity iän mukaisesti.

Puhe voi olla vähäistä tai puuttua kokonaan. Ensisanat tulevat myöhään ja sanojen oppiminen on hidasta. Jo opitut sanat voivat jäädä pois käytöstä eikä lapsi ala yhdistää sanoja lauseiksi. Sanaston, lauseiden, käsitteiden ja kieliopin oppiminen on hidasta. Lapsella on yleensä myös vaikeuksia ymmärtää muiden puhetta.

Kielellinen erityisvaikeus on laaja-alaisesti toimintakykyyn, osallistumiseen ja vuorovaikutukseen vaikuttava ongelma. Se vaikuttaa lapsen kokonaiskehitykseen ja siihen saattaa liittyä myös muita erityispiirteitä. Lapsella voi olla esimerkiksi motorista kömpelyyttä, hahmotushäiriöitä, keskittymisvaikeuksia tai aistiyliherkkyyttä. Kouluiässä kielellinen erityisvaikeus voi ilmetä oppimisvaikeuksina.

Noin 7 prosentilla suomalaisista lapsista on jonkintasoinen kielellinen erityisvaikeus. Puheen kehitys viivästyy jopa 19 prosentilla lapsista. Kielellinen erityisvaikeus on yleisempää pojilla kuin tytöillä.

Tunnistaminen

Kielellinen erityisvaikeus ilmenee puheen ja kielen kehityksen viivästymisenä ja erityispiirteinä. Lapsen on vaikea tuottaa ja/tai ymmärtää puhetta, vaikka muu kehitys on ikätasoa. Kielellinen erityisvaikeus ilmenee eri lapsilla eri tavoin.

Tyypillisiä puutteita ovat mm.

- ikätasoon nähden rajoituksia kaikilla kielen alueilla
- ensisanat normaalisti, mutta sanasto ei lisäännyt tai kehitty hitaasti
- sanojen yhdistäminen lauseiksi viiveellä
- virheitä tai puutteita sanojen taivutuksessa
- suppea sanasto ja puutteellinen käsitteiden hallinta
- sanojen löytämisen vaikeudet
- virheelliset sanahahmot, esimerkiksi runsaat äännevirheet, ääniteitä jää pois tai ne vaihtavat paikkaa
- huomattavan epäselvä puhe
- kielelliset ymmärtämisvaikeudet
- vaikeus käyttää kieltä vuorovaikutuksessa

Lapsi, jolla on kielellinen erityisvaikeus, oppii puhumaan ikäisiään myöhemmin. Lapsen puhe on ikään nähden vähäistä tai lapsi ei puhu lainkaan. Puhe voi olla pitkään epäselvää ja jotkut lapset saat-

tavat käyttää myös itse keksittyjä sanoja/kieltä. Kolme vuotta täyttävän lapsen puheen tulisi olla myös vieraalle ymmärrettävää, ei vain vanhemmille tai muutamille lapsen läheisille henkilöille. Asioista kertominen tuottaa lapselle merkittäviä vaikeuksia. Kerronta voi olla joko hyvin suppeaa ja lyhyttä tai hyvinkin vuolasta ja runsasta, mutta lapsi ei pysty rakentamaan kertomastaan ehjää kokonaisuutta.

Vaikeudet kielellisessä ymmärtämisessä ovat hyvin tavallisia. Ne saattavat olla lieviä ja tulla esiin vain testitilanteissa tai vaikeammissa ja pidemmissä asiakokonaisuuksissa, ei välttämättä aina arkieleisessä. Arjessa ymmärtämisvaikeudet voivat ilmetä levottomuutena, käyttäytymishäiriöinä tai vetäytymisenä. Laajemmat kielellisen ymmärtämisen vaikeudet voi huomata jo arkikeskustelussa.

Jos lapsella on vaikeuksia itseilmaisussa, ymmärretyksi tulemisessa ja muiden ymmärtämisessä, useat arkeen liittyvät tilanteet ovat lapselle yllättäviä ja epävarmoja, jopa pelottavia. Lapsi saattaa purkaa kommunikointitarvettaan tai turhautumistaan monella tavalla, esimerkiksi vastustamalla siirtymätilanteita ja muutoksia. Lapsi saattaa myös karkailla tai saada raivokohtauksia. Lapsi turhautuu, kun hän ei tule ymmärretyksi eikä pysty ilmaisemaan itseään. Myös tunteiden ilmaisu ja käsittely on vaikeaa.

Diagnosointi

Kielellinen erityisvaikeus diagnosoidaan yleensä 4–6 vuoden iässä, mutta tukitoimet voidaan aloittaa jo 2–2½ -vuotiaalle, kun on herännyt epäily kielellisistä vaikeuksista. Jos jollakin perheenjäsenellä on todettu kielellinen erityisvaikeus tai oppimisvaikeuksia, voidaan lapsi ohjata puheterapeutille jo aiemmin.

Diagnoosi tehdään aina moniammatillisessa työryhmässä ns. poissulkumenetelmällä. Työryhmässä on kielellisiin ongelmiin perehtynyt lääkäri (foniatri tai lastenneurologi), puheterapeutti ja psykologi. Tarvittaessa lapsi ohjataan myös toimintaterapeutin tai fysioterapeutin tutkimuksiin. Lapselle tehdään kuntoutussuunnitelma julkisessa terveydenhuollossa eri ammattihenkilöiden yhteistyössä.

Kielellisen erityisvaikeuden taustatekijöitä ei tarkkaan tiedetä, mutta perinnöllisillä tekijöillä on vaikutusta erityisvaikeuden synnyssä. Erityisvaikeus ei selity neurologisella vammalla, eikä aistitoimintojen, tunne-elämän tai ympäristötekijöiden poikkeavuuksilla, vaan nykykäsityksen mukaan se johtuu aivojen toimintahäiriöstä.

Kun huoli herää

Jos olet huolissasi lapsen puheen ja kielen kehityksestä, käänny ensin oman neuvolan terveydenhoitajan puoleen. Oma lääkäri kirjoittaa lapselle lähetteen puheterapeutin tutkimukseen ja sieltä ohjataan tarvittaessa eteenpäin lisätutkimuksiin. Puheterapeuteja työskentelee neuvoloissa, terveyskeskuksissa, sairaaloissa sekä yksityisillä terapia- ja lääkäriasemilla.

Kun vanhemmat epäilevät lapsellaan kielellisiä vaikeuksia, on varhaiset tukitoimet aloitettava heti. Perhe saa neuvolassa ohjausta lapsensa kielen kehityksen ja toimintakyvyn tukemiseen.

Vaikeusaste

Kielelliseen erityisvaikeuteen liittyy paljon yksilöllisiä piirteitä. Lisäksi myös lapsen persoonalliset ominaisuudet vaikuttavat kokonaiskuvaan. Kielellisen erityisvaikeuden vaikeusaste vaihtelee lievästä vaikeaan.

Lievä

Lapsi selviytyy arkipäivän keskustelutilanteista yleensä melko hyvin. Lapsen kielellinen ymmärtäminen arkitilanteissa on varsin vahvaa, mutta pidemmät asiakokonaisuudet tuottavat vaikeuksia. Vaikeudet korostuvat keskustelussa vieraassa ympäristössä ja oudompien ihmisten kanssa, vaikkapa päiväkodissa. Lapsen puhe voi olla melko vähäistä ja ikään nähden epäselvää. Tyypillistä on, että lauseet ovat lyhyitä ja sanoissa on taivutusvirheitä. Kielellinen vaikeus haittaa leikkiä ja vuorovaikutusta ikätovereiden kanssa. Lapsi hyötyy puhetta tukevista kommunikointikeinoista vuorovaikutuksen tukena. Lievä kielellinen erityisvaikeus saattaa ilmetä vasta kouluiässä oppimisvaikeuksina.

Keskivaikea

Lapsi tarvitsee tukea arkipäivän keskustelutilanteisiin. Lapsen kielellinen ymmärtäminen on heikkoa ja pelkän kuullun ohjeen varassa toimiminen on hankalaa. Lapsi puhuu vähän ja puhe voi olla sekavaa sekä usein epäselvää. Asioista kertominen ja keskustelu tuottavat vaikeuksia. Puhetta tukevien kommunikointikeinojen käyttö ymmärtämisen ja ilmaisun tukena on välttämätöntä. Lapsi tarvitsee aikuisen ohjausta ja puhetta tukevia kommunikointikeinoja pystyäkseen osallistumaan vuorovaikutukseen ja leikkiin muiden lasten kanssa. Usein keskivaikea kielellinen erityisvaikeus vaatii tukitoimia päiväkodissa ja koulussa.

Vaikea

Lapsi ei selviydy arkipäivän kommunikointitilanteista ilman tukea. Lapsella on suuria vaikeuksia puheen ja kielen ymmärtämisessä sekä ohjeiden vastaanottamisessa. Lapsi saattaa poimia kuulemastaan vain yhden sanan ja toimia sen mukaan. Ymmärtämisen tukena tarvitaan puhetta tukevia kommunikointikeinoja. Lapsen oma ilmaisu on merkittävästi vaikeutunut. Puhe voi puuttua kokonaan tai se on epäselvää ja vaikeasti ymmärrettävää. Lapsi ei pysty ilmaisemaan itseään ilman puhetta tukevia kommunikointikeinoja. Myös leikissä ja kaverisuhteissa tarvitaan aina aikuisen tukea ja puhetta tukevia kommunikointikeinoja. Pääsääntöisesti vaikea-asteinen erityisvaikeus vaatii aina lapsen arkipäivään ja myöhemmin myös kouluun liittyviä erityisjärjestelyitä ja tukimuotoja.

län myötä puhe yleensä vähitellen selkiytyy ja kielen hallinta arjessa kehittyy. Pitkien ja monimutkaisten lauseiden ymmärtäminen on usein kuitenkin vaikeaa. Myös omien ajatusten ilmaiseminen saattaa olla työlästä. Kouluiässä lapsella voi olla oppimisvaikeuksia. Luku- ja kirjoitustaidon oppiminen on hidasta ja vieraiden kielten oppimisessa voi olla haasteita. Lapsi saattaa edelleen tarvita aikuisen tukea kaverisuhteissa.

Kuntoutus

Kielellisen erityisvaikeuden hyvään hoitoon ja kuntoutukseen kuuluvat tukitoimet arjessa: kotona, päivähoidossa ja koulussa. Vanhempien informointi, sitoutuminen ja aktiivinen osallistuminen kuntoutukseen on tärkeää ja osa hyvää hoitoa ja kuntoutusta.

Kuntoutus suunnitellaan aina yksilöllisesti lapsen vahvuuksien ja vaikeuksien mukaan. Kielellisessä erityisvaikeudessa ensisijainen kuntoutusmuoto on puheterapia. Lisäksi lapsella on usein esimerkiksi toiminta- tai fysioterapiata, joskus myös neuropsykologista kuntoutusta yksilöllisen tarpeen mukaan.

Merkittävä osa lapsen kuntoutusta on vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön lisäksi myös lapsen päivähoidossa ja koulussa olevat tukitoimet. Pienet päivähoito- ja kouluryhmät ovat suositeltavia. Lisäksi jo varsin varhaisessa vaiheessa tehdään arvio tuen tarpeesta koulussa ja mahdollisesta pidennetyn oppivelvollisuuden tarpeesta. Lapselle päivähoitoa, koulussa tai terveydenhuollossa tehtävässä yksilöllisessä varhaiskasvatus-, opetus- tai kuntoutussuunnitelmassa huomioidaan kielellinen ja yleinen toimintakyky sekä lapsen ja perheen tarpeet ja voimavarat.

Puheterapiasta apua

Puheterapiassa tuetaan lapsen kielellistä kehitystä kokonaisvaltaisesti. Puheterapia perustuu aina yksilölliseen tutkimukseen ja sen myötä tehtävään kuntoutussuunnitelmaan. Merkittävä osa puheterapiaa on lapsen lähiympäristön ohjaus. Vanhempia ja päivähoiton/koulun henkilökuntaa ohjataan lapsen kielen ja vuorovaikutustaitojen tukemiseen arjessa. Ihanteellisessa tilanteessa puheterapia toteutetaan tiiviisti lapsen yhteisön kanssa.

Puheterapiassa tarjotaan lapselle turvallinen ympäristö ja tuetaan lasta toteuttamaan omaa osaamistaan. Lasta ohjataan leikinomaisin keinoin käyttämällä kuntoutuksen tukena lapsen omia vahvuuksia. Puheterapiassa harjoitellaan vuorovaikutusta, kommunikointia ja yhteistyötaitoja (mm. vuorottelu, tehtävän loppuun saattaminen sekä keskittyminen ja tarkkaavuuden suuntaaminen). Erittäin tärkeä osa puheterapiaa on lapsen ilmaisun laajentaminen ja kommunikointikeinojen löytäminen lapselle. Lasta ja hänen lähiympäristöään ohjataan erilaisten kommunikointikeinojen käyttöön.

Lapsen kielenkehityksen tukemiseen tarvitaan useimmiten puhetta tukevia ja korvaavia kommunikointikeinoja, kuten tukiviittomia, kuvia, piirtämistä ja mahdollisesti puhelaitetta. Keinot helpottavat vuorovaikutusta lapsen kanssa ja edistävät kielenkehitystä.

Puheterapiassa tuetaan lapsen kielenkehitystä ja harjoitellaan erilaisia kielellisiä taitoja:

- puheen ymmärtäminen
- oma ilmaisu ja kertominen
- sanavaraston ja käsitteistön hallinta
- lauserakenteet
- kuulomuisti ja kuullun erottelu
- puhemotoriikka ja äänteet
- kielellinen tietoisuus (lorut, riimit, tavutus, alkuäänteet)

Kaikki opeteltavat asiat tehdään erilaisin lapsen maailmaan kuuluvien ja lasta innostavien ja kannustavien tehtävien kuntoutussuunnitelmassa mainittuja tavoitteita vahvistaen. Lapsen puheen ja kielen kehityksessä merkittävä tekijä on leikki ja lapsen leikin kehittyminen ja laajeneminen.

Mistä vertaistukea?

Eri puolilla Suomea toimivat paikalliset kielellinen erityisvaikeus -yhdistykset tarjoavat perheille mahdollisuuden vaihtaa ajatuksia ja kokemuksia sekä saada uusia ystäviä ja vertaistukea. Yhdistykset järjestävät esimerkiksi kerhotoimintaa, luentoja, neuvontapalveluja, retkiä ja muuta yhteistä toimintaa. Yhdistykset kuuluvat valtakunnalliseen Aivoliittoon.

Aivoliitto ry järjestää sopeutumisvalmennuskursseja perheille, joiden lapsella on kielellinen erityisvaikeus. Kurssit antavat osallistujille tietoa ja keinoja selviytyä arjessa sekä vertaistukea uudessa elämäntilanteessa.

Aivoliitto ja Aivoliiton omistama Suomen Nuortentalo Oy tarjoavat myös muita palveluja lapsille, nuorille ja perheille sekä ammattihenkilöille. Lue lisää jäseneksi liittymisestä ja toiminnasta: www.aivoliitto.fi

Lisätietoa

Lisätietoa kielellisestä erityisvaikeudesta Aivoliiton kotisivuilta www.aivoliitto.fi/SLI

Kysy lisää kielellisestä erityisvaikeudesta -neuvontapalvelu Aivoliiton kotisivuilla www.aivoliitto.fi/SLI/kysy_puheterapeutilta

Lasten ja nuorten kielellisen erityisvaikeuden Käypä hoito -suositus.
www.kaypahoito.fi

Joko se puhuu? Kielen kehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa
Timo Ahonen, Tuija Aro, Tiina Siiskonen, Ritva Ketonen (toim.). PS-kustannus 2003.

Lapset kieltä käyttämässä. Pragmaattisten taitojen kehitys ja sen häiriöt.
Soile Loukusa ja Leila Paavola (toim.). PS-kustannus 2011.

Sanat sekaisin? Kielelliset oppimisvaikeudet ja opetus kouluiässä.
Timo Ahonen, Tiina Siiskonen, Tuija Aro (toim.). PS-kustannus 2001.

Viittis, viittomia perheille.
Aivoliitto ry, 4. uudistettu painos 2011.

Ymmärsinkö oikein? Kielelliset vaikeudet nuoruusiässä.
Tuija Aro, Tiina Siiskonen, Timo Ahonen (toim.). PS-kustannus 2007.

Uusi opas vanhemmille

Pienen kielipolku

vinkkejä lapsen kielenkehityksen tueksi

Tutustu Aivoliiton oppaaseen, jossa on vinkkejä lapsesi kielenkehityksen tukemiseen sekä kivaan yhdessäoloon.

Opas on maksuton ja sitä voi tilata Aivoliiton verkkokaupasta www.aivoliitto.fi > Verkkokauppa tai sähköpostitse osoitteesta tilaukset@aivoliitto.fi.

Opas löytyy sähköisessä muodossa verkko-osoitteesta www.aivoliitto.fi > Kielellinen erityisvaikeus > Julkaisut.

Aivoliitto

Suvilinnantie 2, 20900 Turku • p. 02 2138 200
www.aivoliitto.fi • info@aivoliitto.fi
www.facebook.com/Puhetta

Aivoliitto^o

Aivoliitto ry
Suvilinnantie 2
20900 Turku
p. 02 2138 200
info@aivoliitto.fi
www.aivoliitto.fi
www.facebook.com/Puhetta

